

Ψυχοκοινωνική στήριξη και ενίσχυση μαθητών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα μέσα από τη λειτουργία των Ε.Δ.Ε.Α.Υ.

Φιλιππίδης Γεώργιος

Επίκουρος Καθηγητής Κλινικής Κοινωνικής Εργασίας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Δ.Π.Θ.
geofilipi@yahoo.gr

Καραμανλίδου Ελένη

Msc, ΠΕ02 Φιλολόγος
elenikara181@gmail.com

Περίληψη

Το παρόν άρθρο μελετά τη λειτουργία των Επιτροπών Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Ε.Δ.Ε.Α.Υ.), ως μέσο για την ψυχοκοινωνική και μαθησιακή στήριξη των μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Είναι μια από τις ελάχιστες αποτιμήσεις του έργου των Ε.Δ.Ε.Α.Υ., οι οποίες δημιουργήθηκαν πριν 7 περίπου χρόνια. Για τη μέχρι σήμερα αποτίμηση του έργου των Ε.Δ.Ε.Α.Υ. πραγματοποιήθηκαν 20 συνεντεύξεις με στελέχη των Ε.Δ.Ε.Α.Υ. (Διευθυντές Σ.Μ.Ε.Α., Εκπαιδευτικούς Ειδικής Αγωγής, Κοινωνικούς Λειτουργούς και Ψυχολόγους), οι οποίοι υπηρετούν στις περιφερειακές ενότητες Καβάλας, Δράμας και Ξάνθης και μελετήθηκαν μέσα από την εμπειρία και τις απόψεις των στελεχών αυτών τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη, αλλά και οι μέχρι σήμερα αδυναμίες και ελλείψεις των Ε.Δ.Ε.Α.Υ. στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τέλος, διατυπώθηκαν προτάσεις από τα στελέχη των Ε.Δ.Ε.Α.Υ. για την αποτελεσματικότερη λειτουργία τους στο μέλλον, μέσα από τα προσωπικά τους βιώματα, αλλά και τα διεθνή παραδείγματα καλών πρακτικών αντιστοιχών θεσμοθετημένων φορέων

Λέξεις κλειδιά: Ε.Δ.Ε.Α.Υ., Ψυχοκοινωνικά προβλήματα, Μαθησιακές δυσκολίες, Διαχείριση κρίσεων, Συμβουλευτική

Εισαγωγή

Το σχολείο για να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις και προκλήσεις των τελευταίων δεκαετιών, έχει συμπεριλάβει τα τελευταία χρόνια στους κόλπους του ειδικούς επιστήμονες ψυχοκοινωνικής αγωγής και υγείας, οι οποίοι βοηθούν με τις εξειδικευμένες γνώσεις τους στην εύρυθμη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος. Μέρος του έργου των ειδικών αυτών επιστημόνων είναι η ψυχολογική και κοινωνική στήριξη και συμβουλευτική των ανήλικων μαθητών, οι οποίοι χρειάζονται ενημέρωση και υποστήριξη για ψυχοκοινωνικά θέματα που τους απασχολούν ή επειδή εμφανίζουν μαθησιακές δυσκολίες ή επειδή αντιμετωπίζουν οποιαδήποτε κατάσταση κρίσης ή κίνδυνο. Επιπλέον πολλοί μαθητές βρίσκονται αντιμέτωποι το διάστημα της εφηβείας με διάφορες αλλαγές στη διάθεση, το σώμα τους, αλλά και τα συναισθήματά τους. Παράλληλα χρειάζεται να χαλιναγωγήσουν το άγχος που τους προκαλείται από τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και τις σχολικές επιδόσεις. Απαραίτητη θεωρείται η ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των μαθητών και η οργάνωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που θα ωφελεί και θα είναι ρεαλιστικό και υλοποιήσιμο από μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς. Πολύ πιο αυξημένης βαρύτητας καθίσταται το αντίστοιχο εκπαιδευτικό πρόγραμμα όταν αφορά μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. (Βλαχόπουλος, 2015)

Για την πραγμάτωση όλων των ανωτέρω στόχων, λειτουργούν τα τελευταία χρόνια στην ειδική και γενική εκπαίδευση οι Επιτροπές Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ). Οι ΕΔΕΑΥ συνιστούν όργανο πρωτοβάθμιας κλίμακας που θα

διαγνώσει, θα αξιολογήσει και θα υποστηρίξει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών στις σχολικές μονάδες ειδικής και γενικής εκπαίδευσης. Οι ΕΔΕΑΥ στελεχώνονται από τον Διευθυντή της Σχολικής Μονάδος, ο οποίος εκτελεί και χρέη Προέδρου της Επιτροπής, τους/τις εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής της Σχολικής Μονάδος, τον/την Κοινωνικό Λειτουργό και τον/την Ψυχολόγο. Γραμματέας της ΕΔΕΑΥ ορίζεται ο Γραμματέας της Σχολικής Μονάδος ή ελλείψει αυτού κάποιος εκπαιδευτικός που υπηρετεί σε αυτή. Στις συνεδριάσεις της ΕΔΕΑΥ μπορεί να καλείται και ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός του Τμήματος, στο οποίο φοιτά ο μαθητής που έχει ανάγκη υποστήριξης. (ΦΕΚ 315/τ. Β΄/2014)

Οι ΕΔΕΑΥ αποτελούν μια καινοτομία στο εκπαιδευτικό σύστημα, η οποία βοηθά στην οργάνωση και υποστήριξη των μαθητών που χρήζουν ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών ή παρουσιάζουν οποιουδήποτε τύπου αναπηρία και γενικότερα βοηθά στην καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του σχολείου. Θεμέλιοι λίθοι για τη δημιουργία των ΕΔΕΑΥ ήταν βέβαια οι Διεθνείς Συμβάσεις για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς και για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρία, με σκοπό την ανάπτυξη και εξέλιξη του εκπαιδευτικού αλλά και της σχολικής κοινότητας, όπως και η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΕΑΕ), τα οποία συνδράμουν στην συμπεριληπτική εκπαίδευση. (ΦΕΚ 315/τ. Β΄/2014)

Η λειτουργία των ΕΔΕΑΥ αποσκοπεί στην εφαρμογή στρατηγικών με εκπαιδευτική κατεύθυνση και επιδιώκει την εξέλιξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους. Οι συμμετέχοντες στην επιστημονική ομάδα των ΕΔΕΑΥ θεμελιώνουν τις αποφάσεις τους στηριζόμενοι σε συγκεκριμένα στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν (ΦΕΚ 315/τ. Β΄/2014) :

- η διαγνωστική αξιολόγηση των μαθητών που υποδείχθηκαν, όπου συλλέγονται και εκτιμώνται οι απαραίτητες πληροφορίες για τις κοινωνικές και οικογενειακές συνθήκες διαβίωσης του μαθητή, των εκπαιδευτικών αναγκών του μαθητή που έχουν εντοπιστεί από το δάσκαλο της τάξης, γενικότερα τη μαθησιακή πορεία του, αλλά και το επίπεδο συνεργασίας των γονέων με τους εκπαιδευτικούς.

- η δημιουργία τροποποιημένου προγράμματος διδασκαλίας. Περιλαμβάνει συμπεράσματα από τη διαγνωστική αξιολόγηση των μαθητών, ώστε να οργανώνονται οι άμεσα πραγματοποιήσιμοι στόχοι με συγκεκριμένο πρόγραμμα για τον εκπαιδευτικό της τάξης και ίσως διαμορφώσεις στο σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον.

- η διενέργεια διεπιστημονικής αντιμετώπισης. Περιέχει οργάνωση ατομικού εκπαιδευτικού προγράμματος με εφαρμογή στην αίθουσα διδασκαλίας και δημιουργία προσωπικού φακέλου με τις δεξιότητες, τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τα ταλέντα του μαθητή, που θα συμβάλει στην καταγραφή της προόδου του μαθητή αλλά και στις ανάγκες διαμόρφωσης των προσωπικών και εκπαιδευτικών στόχων.

Διαφαίνεται, συνεπώς, ότι οι ΕΔΕΑΥ φέρουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες, πέρα από τη διάγνωση και την αξιολόγηση, καθώς άπτονται της ευρύτερης διαφοροποίησης της διδασκαλίας έτσι ώστε να υπάρξει μια διεπιστημονική αντιμετώπιση. Πολλές φορές, οι Επιτροπές αυτές, δύνανται να παρεμβαίνουν σε θέματα που συνδέονται με περιστατικά ιδιαίτερης αντιμετώπισης, όπως είναι για παράδειγμα η κακοποίηση κάποιου μαθητή ή ακόμα και η γονική παραμέλησή του, ο σχολικός εκφοβισμός, η έμφυλη βία, οι εξαρτητικές συμπεριφορές, οι ρατσιστικές επιθέσεις, ενώ, οι ΕΔΕΑΥ θεωρούνται υπεύθυνες για τη σύνταξη και τη διαμόρφωση προγραμμάτων διαφοροποιημένης υποστήριξης, επιμόρφωσης γονέων. Επιπλέον, σε σχολικό επίπεδο, οι ΕΔΕΑΥ μπορούν να υποστηρίξουν ζητήματα που σχετίζονται με την αποφοίτηση και την μετεγγραφή μαθητών, ενώ παράλληλα, εστιάζοντας στην κοινωνική τους πτυχή, είναι σε θέση να διευθετήσουν ζητήματα κοινωνικής στήριξης, συνεργασίας με τους δήμους και άλλους φορείς, καθώς και συνεργασίας με τα κατά τόπους ΚΕΣΥ. (Αναστασίου, 2008)

Οι ΕΔΕΑΥ νοούνται ως χώρος δραστηριοποίησης για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης και το βασικό τους έργο θεωρείται ότι είναι η δύναμη των συναντήσεων (Μανδέλλου, Μαργίδου

& Γκούντη, 2016), οι οποίες συμπεριλαμβάνουν κοινές δράσεις και συνεργασίες της ομάδας σε εβδομαδιαία και τριμηνιαία βάση, όπως ορίζεται από το πρωτόκολλο συνεργασίας αυτών.

Ψυχοκοινωνική και μαθησιακή υποστήριξη μαθητών

Η σύγχρονη εποχή, ενώ χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη της σύγχρονης οικονομίας και κοινωνίας της γνώσης, με εμφανή την τεχνολογική πρόοδο και ανάπτυξη, είναι ταυτόχρονα μια εποχή που αφήνει τους ανθρώπους «ανοχύρωτους» απέναντι σε έντονα προβλήματα εργασιακά, οικονομικά και κοινωνικά. Οι σύγχρονες προκλήσεις και τα προβλήματα που τις συνοδεύουν, πάντα βρίσκουν το δρόμο τους προς το σχολικό περιβάλλον, όπου μοιραία μεταφέρονται κάθε είδους κρίσεις και συγκρούσεις. (Ηρακλείδης, 2011)

Θεωρείται δεδομένο ότι το περιβάλλον αναπτύσσει και διαμορφώνει τη συμπεριφορά κάθε παιδιού, διενεργείται μια συνεχόμενη αλληλεπίδραση και αλληλοδιάδραση.

Οι αντιδράσεις των παιδιών σε καταστάσεις κρίσεων ποικίλουν σύμφωνα με την ηλικία και την ωρίμανση της σκέψης του κάθε παιδιού και εκδηλώνονται είτε στο χώρο του σπιτιού, είτε στο σχολικό περιβάλλον. Οι σημαντικότερες από αυτές τις αντιδράσεις περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1: Αναμενόμενες αντιδράσεις των παιδιών σε καταστάσεις κρίσεων.

	ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗ	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ	ΣΩΜΑΤΙΚΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Νυκτερινή ενούρηση • Πιπίλισμα δακτύλου • Φόβος για το σκοτάδι 	<ul style="list-style-type: none"> • Νευρικότητα • Tik • Τραυλισμός • Προσκόλληση στους γονείς • Ανυπακοή 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμετοί • Απώλεια όρεξης • Διάρροια • Απώλεια έλεγχου σφικτήρων
ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Ανταγωνισμός με τα μικρότερα αδέρφια για την προσοχή των γονέων • Σχολική άρνηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Απόσυρση από οικογενειακές επαφές • Απομόνωση από φίλους και παρέες • Αδυναμία συγκέντρωσης • Εριστική συμπεριφορά 	<ul style="list-style-type: none"> • Πονοκέφαλοι • Διαταραχές ύπνου και διατροφής • Προβλήματα όρασης και ακοής • Δερματοπάθειες
ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία ολοκλήρωσης δραστηριοτήτων που στο παρελθόν γίνονταν κανονικά • Μείωση προηγούμενης υπεύθυνης συμπεριφοράς • Μείωση στις συγκρούσεις με τους γονείς για θέματα ανεξαρτησίας & ελέγχου • Μείωση σεξουαλικών ενδιαφερόντων 	<ul style="list-style-type: none"> • Απώλεια ενδιαφέροντος για προηγούμενες αγαπημένες δραστηριότητες • Απώλεια ενδιαφέροντος για κοινωνικές δραστηριότητες με συνομήλικους • Αυξημένη αντίσταση στην εξουσία του σχολείου και των γονέων 	<ul style="list-style-type: none"> • Πονοκέφαλοι • Απώλεια όρεξης • Προβλήματα διάρροιας ή δυσκοιλιότητας • Παράνοια για απροσδιόριστους πόνους

(πηγή: Χατζηχρήστου, 2012)

Οι αντιδράσεις των παιδιών που αναφέρονται στον πίνακα (Πίνακας 1) είναι ίσως πιο ήπιες μορφής και όχι τόσο μεγάλης ανησυχίας. Ωστόσο, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στις περιπτώσεις που τα παραπάνω συμπτώματα διαρκούν για μεγάλο χρονικό διάστημα με επιδείνωση της κατάστασης και αυξανόμενη ένταση, καθώς και όταν οι αντιδράσεις αυτές αρχίζουν να επηρεάζουν τις καθημερινές δραστηριότητες και σχέσεις των παιδιών, οπότε χρειάζεται και η συνδρομή κάποιων ειδικών. (Χατζηχρήστου, 2012)

Διάφορα γεγονότα μπορεί να προκαλέσουν στρες και ανασφάλεια και γενικά έντονα συναισθήματα στα παιδιά. Για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα συναισθήματά τους πρέπει πρώτα απ' όλα να τα αποδεχτούν. Όταν αναφερόμαστε στη ψυχοσυναισθηματική στήριξη των μαθητών, εννοούμε ότι θα υπάρχει ο καλός σύμβουλος ή μόνο ακροατής που χρειάζεται ο μαθητής, όταν συνειδητοποιήσει την ανάγκη να μοιραστεί τα ευχάριστα ή δυσάρεστα συναισθήματά του και να προχωρήσει στην επεξεργασία τους μαζί του. (Χατζηχρήστου, 2012)

Ιδιαίτερα σημαντική είναι τόσο η ψυχοκοινωνική υποστήριξη και ενδυνάμωση των μαθητών, όσο και η ανάπτυξη του κατάλληλου σχολικού περιβάλλοντος, αφού η αύξηση των

προβλημάτων που καλούνται να παλέψουν οι έφηβοι συναντάται σε σχολεία ακόμη και των αναπτυγμένων χωρών. (Χατζηχρήστου, 2004, 2011)

Η στρεσογόνα κατάσταση της κοινωνίας τα τελευταία χρόνια μεταφέρθηκε στα σχολεία κάνοντας επιτακτική την ανάγκη μεταρρυθμίσεων στον τρόπο εκπαίδευσης και στην προσφορά συμβουλευτικών υπηρεσιών. Έτσι, σήμερα, παραμένει επίκαιρο όσο ποτέ, το χρόνιο αίτημα προς το Υπουργείο Παιδείας για σύσταση κοινωνικών υπηρεσιών σε σχολεία της γενικής εκπαίδευσης και τη στελέχωσή τους με σχολικούς κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους. Οι ειδικοί αυτοί επιστήμονες θα μπορούν να αναπτύξουν στη σχολική κοινότητα διάφορα προγράμματα και πρότζεκτ για την πρόληψη και αντιμετώπιση φαινομένων κοινωνικής παθολογίας, αλλά και κλινικές παρεμβάσεις σε καταστάσεις κρίσης των μαθητών, αλλά και των οικογενειών τους. Στόχος των προγραμμάτων αυτών θα είναι η μεταβολή των αρνητικών συμπεριφορών και δυσλειτουργικών σκέψεων των μαθητών, καθώς και η υιοθέτηση συμπεριφορών και δεξιοτήτων που τονώνουν την αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση των μαθητών, ενώ παράλληλα θα τους οχυρώνουν απέναντι σε φαινόμενα βίας, δημιουργώντας ομάδες συνεργασίας, αλληλοσεβασμού και αποδοχής της κάθε είδους διαφορετικότητας στο σύγχρονο σχολείο. Οι σχολικοί κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι, έχουν τη δυνατότητα να σχεδιάζουν και να υλοποιούν καινοτόμα πρότζεκτ, ώστε να δημιουργήσουν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον και ένα οργανωμένο πλαίσιο παρεμβάσεων που θα είναι επικεντρωμένο στους μαθητές που αντιμετωπίζουν διάφορες ψυχοκοινωνικές και ψυχοσυναισθηματικές δυσλειτουργίες. (Μαρκάκη, Φιλιππίδης, Φουντουλάκη, 2020)

Για την εκπλήρωση των παραπάνω στόχων μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορα προγράμματα και τεχνικές γνωσιακής-συμπεριφορικής κατεύθυνσης, όπως είναι τα προγράμματα ψυχοεκπαίδευσης, η εργασία με μικρές ομάδες, τα παιχνίδια ρόλων, οι μελέτες περίπτωσης και τεχνικές αναγνώρισης, κατηγοριοποίησης και αμφισβήτησης των αρνητικών σκέψεων και συμπεριφορών. Μέσα από τα σχολικά αυτά προγράμματα του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού ψυχικής υγείας (κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι), στόχος θα είναι η ανάπτυξη ψυχικής ανθεκτικότητας, κριτικής ικανότητας και δημιουργικής σκέψης από τους συμμετέχοντες κάθε φορά μαθητές. Επίσης, μέσα από τέτοιες εκπαιδευτικές διαδικασίες οι μαθητές μαθαίνουν να διαχειρίζονται και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, να συνεργάζονται με τους συμμαθητές και φίλους τους, να δικτυώνονται, να κινητοποιούνται, αλλά και να αποφεύγουν τις συγκρούσεις και προβληματικές καταστάσεις που τους δημιουργούν αρνητικά συναισθήματα και βίαιες συμπεριφορές. (Φιλιππίδης, 2019)

Από τους Lewis & Haviland-Jones μαθαίνουμε ότι, μετά από έρευνες, σε σχέση με τα συναισθήματα των παιδιών στα σχολεία αποδεικνύεται ότι τα συναισθήματα επηρεάζουν ουσιαστικά την ανάπτυξη, τη μνήμη, τη μάθηση και τη συμπεριφορά των μαθητών. Με στόχο την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων, το εκπαιδευτικό σύστημα οδηγήθηκε, ελλείψει οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών σε σχολεία της γενικής εκπαίδευσης, στην εφαρμογή καινοτομιών μέσω της εισαγωγής ψυχοπαιδαγωγικών προγραμμάτων από εκπαιδευτικούς, αλλά και τη λειτουργία ειδικών ομάδων συμβουλευτικής και ψυχοκοινωνικής στήριξης των μαθητών από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, οι οποίοι κάνουν τη διαγνωστική εκτίμηση, την αξιολόγηση των περιστατικών και τις ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις τους τους με τον ιδανικότερο τρόπο (Pintrich and Schunk, 2005), μ' αυτό τον τρόπο λειτουργούν οι ΕΔΕΑΥ σε ομάδες σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας, ελλείψει κοινωνικών υπηρεσιών με τις ανωτέρω ειδικότητες σε κάθε σχολείο.

Η αναγκαιότητα των δομών υποστήριξης στην εκπαίδευση

Στην πολλαπλά μεταβαλλόμενη κοινωνία μας, η αναγκαιότητα για νέο σχεδιασμό στις δομές της εκπαίδευσης καθίσταται απαραίτητη. Η νέα σχεδίαση συγκεκριμένων πλαισίων ανά σχολείο θα προσαρμόσει και θα ανταποκριθεί στις ανάγκες που γεννήθηκαν από τις κοινωνικές αλλαγές, με προσανατολισμό τόσο στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη της

εκπαιδευτικής κοινότητας, όσο και στην ψυχοσυναισθηματική στήριξή της. Το σύνολο των εμπλεκόμενων στην εκπαίδευση, γνωρίζοντας πρωτίστως τις ανάγκες του εργασιακού χώρου και με στόχο την ανάπτυξη της μάθησης και την εξέλιξη της προσωπικότητας των μαθητών, εξέφρασε την πεποίθηση για την απαραίτητη δημιουργία δομών υποστήριξης των σχολικών μονάδων. Τα στοιχεία που ακολουθούν αναδεικνύουν τις ανάγκες που οδήγησαν στη σύσταση και λειτουργία των ΕΔΕΑΥ στην εκπαίδευση.

Η λειτουργία της ομάδας ΕΔΕΑΥ, αλλά και όλων των υπολοίπων υποστηρικτικών κέντρων που λειτουργούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενισχύει και στηρίζει το έργο των υπολοίπων εκπαιδευτικών του σχολείου και της οικογένειας.

Στο πλαίσιο της καταγραφής από το ΚΕΣΥ Καβάλας των μαθητών που φοιτούν σε τμήματα ένταξης και κατόπιν συλλογής κι επεξεργασίας των αποσταλθέντων από τα σχολεία στοιχείων τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο 2020 προέκυψαν τα κάτωθι δεδομένα, σύμφωνα με τα οποία διαφαίνεται ξεκάθαρα η αναγκαιότητα συνέχισης της λειτουργίας των ΕΔΕΑΥ για την ψυχοκοινωνική και μαθησιακή στήριξη των μαθητών με εκπαιδευτικά, συμπεριφορικά και αναπτυξιακά ζητήματα.

Ο συνολικός πληθυσμός των μαθητών που φοιτούν στις σχολικές μονάδες του Νομού Καβάλας ανέρχεται στους 18.170. Οι 9.810 εξ' αυτών φοιτούν στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Νηπιαγωγεία και Δημοτικά σχολεία) και οι 8.360 στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσια και Λύκεια).

Επί του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού 587 παιδιά φοιτούν σε τμήματα ένταξης, ήτοι 3,2%. Συγκεκριμένα, για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση ισχύουν τα εξής στοιχεία: Στα 83 Νηπιαγωγεία του Ν. Καβάλας λειτουργούν 5 τμήματα ένταξης, με συνολικό αριθμό 25 νηπίων (1,1% επί του συνολικού μαθητικού πληθυσμού των νηπιαγωγείων). Τα 19 εξ' αυτών είναι αγόρια και τα 6 κορίτσια (76% και 24% αντίστοιχα).

Ακόμη, στα 64 Δημοτικά Σχολεία του νομού λειτουργούν κατά το τρέχον σχολικό έτος 39 τμήματα ένταξης με 330 μαθητές (4,3% επί του συνολικού μαθητικού πληθυσμού των δημοτικών σχολείων) και πιο συγκεκριμένα 222 αγόρια (67,3%) και 108 κορίτσια (32,7%).

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση λειτουργούν 22 Γυμνάσια με ενεργά 11 τμήματα ένταξης και 19 Λύκεια με 3 τμήματα ένταξης. Ο συνολικός αριθμός των φοιτούντων μαθητών ανέρχεται στους 8.360, ενώ το ποσοστό όσων εξ' αυτών παρακολουθούν το τμήμα ένταξης είναι 232 μαθητές, ήτοι το 2,8%. Μάλιστα τα 146 είναι αγόρια (62,9%) και τα 86 κορίτσια (37,1%).

Τέλος, σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν αιτήματα από Διευθυντές των σχολείων για παρεμβάσεις από ειδικούς ψυχικής υγείας στο χώρο του σχολείου λόγω αποκλινοσών, παραβατικών και αντικοινωνικών συμπεριφορών από μαθητές.

Μεθοδολογία έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις, οι εμπειρίες και οι αντιλήψεις των επιστημονικών στελεχών που εργάζονται στις Επιτροπές Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ) που λειτουργούν τα τελευταία χρόνια στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση τριών Περιφερειακών Ενοτήτων (Καβάλας, Δράμας, Ξάνθης).

Επιμέρους στόχοι είναι να αποτυπωθούν τα οφέλη και οι αδυναμίες από την αρχική λειτουργία των ΕΔΕΑΥ στην εκπαίδευση, να γίνει μια προσπάθεια να αποτιμηθεί το μέχρι σήμερα έργο τους και να διατυπωθούν προτάσεις από τους επαγγελματίες που εργάζονται στο πεδίο για περαιτέρω βελτίωση και ενίσχυση των ΕΔΕΑΥ.

Για την εκπλήρωση των ανωτέρω διεξήχθη ποιοτική έρευνα με εργαλείο την ημί-δομημένη συνέντευξη. Η ημί-δομημένη συνέντευξη χαρακτηρίζεται από μεγάλη ευελιξία, τόσο για τον ερευνητή όσο και για το συμμετέχοντα. Οι ερευνητές με τις ημί-δομημένες συνεντεύξεις καθοδηγούν έως έναν βαθμό τους συμμετέχοντες, διευκολύνοντάς τους έτσι σημαντικά, καθώς επικεντρώνονται στο ερευνητικό ερώτημα και έχουν τη δυνατότητα να

επεκταθούν, αλλά όχι να ξεφύγουν εντελώς, καθιστώντας τη συνέντευξη ακατάλληλη για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις αποτελούν τη συνηθέστερη επιλογή στην ποιοτική έρευνα και περιλαμβάνουν ερωτήσεις κλειδιά που αφ' ενός βοηθούν τους ερευνητές να προσδιορίσουν ευκολότερα τις πλέον σημαντικές ερευνητικές περιοχές που πρέπει να προσεγγίσουν και αφ' ετέρου δίνουν το περιθώριο τόσο στους συμμετέχοντες, όσο και στους ερευνητές να επεκταθούν και να μελετήσουν το ερευνητικό ερώτημα σε μεγαλύτερο βάθος (Kallio, Pietila, Johnson & Kangasniemi, 2016). Η επιλογή του συγκεκριμένου εργαλείου στην παρούσα μελέτη εξυπηρέτησε πλήρως τις σχετικές ερευνητικές ανάγκες. Αυτό σημαίνει ότι ο ερευνητής είχε τη δυνατότητα να γνωρίζει από πριν τα θέματα που χρειάζονται να συζητήσει με τους συμμετέχοντες προκειμένου να επιτευχθούν οι ερευνητικοί στόχοι. Ο τύπος αυτός συνέντευξης βοηθά, επίσης, τους συμμετέχοντες να αναφερθούν ελεύθερα στα στοιχεία που θεωρούν σημαντικά χωρίς να επιδέχονται κανέναν περιορισμό (Rabionet, 2011).

Για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων δημιουργήθηκε ο οδηγός συνέντευξης. Αρχικά εφαρμόστηκε σε έναν ερωτώμενο ώστε να πραγματοποιηθεί μία πιλοτική συνέντευξη, η οποία δεν συγκαταλέγεται στο σύνολο των συνεντεύξεων. Για την πιλοτική συνέντευξη επιλέχθηκε ένας Διευθυντής σχολείου, ο οποίος ενημερώθηκε για τη διαδικασία και έδωσε τη συναίνεσή του, ώστε να μελετηθεί το περιεχόμενο και η αποτελεσματικότητα των ερωτήσεων της συνέντευξης.

Η συνέντευξη χρονομετρήθηκε και η συνολική διάρκειά της ήταν 40 περίπου λεπτά, ενώ μετά την ολοκλήρωση της υπήρξε μία επικοινωνιακή συζήτηση με τον Διευθυντή, ώστε να αξιολογηθεί το ερευνητικό εργαλείο. Το αποτέλεσμα που προέκυψε ήταν να αφαιρεθούν ή και να τροποποιηθούν ορισμένες ερωτήσεις, διότι ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα απαντώνται από το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο για τη σύσταση των ΕΔΕΑΥ και κρίθηκε περιττή η εκ νέου αναφορά και έρευνα. Αποφασίστηκε επίσης και η ομαδοποίηση των ερωτήσεων σχετικά με τα θετικά αποτελέσματα των επιτροπών. Η πιλοτική αυτή εφαρμογή του εργαλείου συνέβαλε ώστε να εντοπιστούν τα προβλήματα και να γίνουν οι απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές στο εργαλείο πριν χρησιμοποιηθεί στην έρευνα. (Κυριαζή, 2011)

Η μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε αφορά δείγμα με προκαθορισμένο ποσοστό, ώστε το τελικό δείγμα να έχει εκπροσώπους από κάθε κατηγορία του πληθυσμού (Henry, 1990). Το κριτήριο που ορίσαμε για τις κατηγορίες αυτές στην έρευνά μας είναι η ειδικότητα των συμμετεχόντων.

Το δείγμα αποτελείται από είκοσι (20) συμμετέχοντες – στελέχη των ΕΔΕΑΥ, οι οποίοι είναι πέντε (5) ψυχολόγοι, πέντε (5) κοινωνικοί λειτουργοί, πέντε (5) διευθυντές σχολείων και πέντε (5) εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής, οι οποίοι εργάστηκαν τουλάχιστον σε μία από τις περιφερειακές ενότητες Καβάλας, Δράμας και Ξάνθης κατά την τελευταία πενταετία.

Σχετικά με την ηλικία των συμμετεχόντων οι δέκα στους είκοσι, δηλαδή οι μισοί συμμετέχοντες έχουν ηλικία 31-40 ετών. Αναλογιζόμενοι ότι οι πέντε που απάντησαν άνω των 51 χρόνων είναι οι διευθυντές των σχολείων, συμπεραίνεται ότι το προσωπικό που στελεχώνονται οι ΕΔΕΑΥ είναι νεαρό σε ηλικία.

Κατά την ερευνητική διαδικασία, αλλά και κατά το στάδιο επεξεργασίας των ερευνητικών δεδομένων εξασφαλίστηκε πλήρως η ανωνυμία όλων των συμμετεχόντων, για να μην ανακύψουν ζητήματα διαρροής προσωπικών δεδομένων. Λόγω των μέτρων κατά του κορωνοϊού Covid-19 οι συνεντεύξεις έγιναν είτε τηλεφωνικά, είτε διαδικτυακά μέσω skype. Κατά την διάρκεια της αρχικής τηλεφωνικής επικοινωνίας γινόταν ενημέρωση για τον σκοπό και τους στόχους της έρευνας. Οι τηλεφωνικές και διαδικτυακές συνεντεύξεις με τους εμπλεκόμενους πραγματοποιήθηκαν απογευματινές κυρίως ώρες μετά από προ-συνεννόηση και αφού είχε εξασφαλιστεί προηγουμένως η συναίνεσή τους για τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων (Τηλέφωνο, Viber, Skype). Κατά την τηλεφωνική επικοινωνία υπήρξε ενημέρωση προς τους συμμετέχοντες ότι η συνέντευξη που θα παραχωρήσουν είναι ανώνυμη και θα διαφυλαχτούν πλήρως τα προσωπικά τους δεδομένα. Επιπλέον ότι οι απαντήσεις που θα

δώσουν είναι εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους ερευνητικούς στόχους της παρούσας έρευνας, τηρώντας στο ακέραιο τη δεοντολογία περί εχεμύθειας στις ποιοτικές έρευνες.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τον Μάρτιο μέχρι τον Μάιο του 2020 και ενώ τα σχολεία ήταν κλειστά λόγω των ειδικών μέτρων της Πανδημίας από τον ιό Covid - 19.

Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου κατά θεματικούς άξονες. Κατά την εφαρμογή της μεθόδου αυτής ακολουθούνται 6 βήματα: α) εξοικείωση με τα δεδομένα, β) κωδικοποίηση των δεδομένων, γ) αναζήτηση κοινών θεμάτων, δ) αναθεώρηση των θεμάτων με αναφορά στο σύνολο των δεδομένων, ε) προσδιορισμός και ονομασία των θεμάτων και στ) παραγωγή/συγγραφή της ερευνητικής αναφοράς (Palacios, Rolock, Selwyn, Barbosa - Ducharme, 2019).

Αφού συγκεντρώθηκαν όλες οι απαντήσεις των συμμετεχόντων μελών των ΕΔΕΑΥ, ακολούθησε προσεκτική ανάλυση των δεδομένων, ώστε να μπορέσουν να εντοπιστούν συναφή και ομόκεντρα στοιχεία μεταξύ τους. Στη συνέχεια, κωδικοποιήθηκαν και ομαδοποιήθηκαν οι απαντήσεις με κοινά στοιχεία και εντάχθηκαν σε ευρύτερες θεματικές ενότητες, έχοντας η καθεμία από αυτές έναν αντιπροσωπευτικό τίτλο. Ωστόσο για τις ανάγκες του παρόντος άρθρου και της οικονομίας του χώρου στην επόμενη ενότητα θα προσπαθήσουμε να σας παρουσιάσουμε συνοπτικά τα βασικότερα αποτελέσματα και συμπεράσματα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με τα επιστημονικά στελέχη των ΕΔΕΑΥ, καθώς λόγω του ορίου των λέξεων είναι αδύνατον να παρατεθούν λεπτομερώς όλα τα ερευνητικά δεδομένα, όπως κωδικοποιήθηκαν στην αρχική μας ανάλυση κατά θεματικούς άξονες.

Ερευνητικά αποτελέσματα ποιοτικής μεθόδου έρευνας σε στελέχη των ΕΔΕΑΥ

Όπως προαναφέρθηκε στη Μεθοδολογία της έρευνάς μας πραγματοποιήθηκαν συνολικά είκοσι συνεντεύξεις σε μέλη των ΕΔΕΑΥ. Αυτοί ήταν πέντε ψυχολόγοι, πέντε κοινωνικοί λειτουργοί, πέντε διευθυντές σχολείων και πέντε εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής. Το εργαλείο συλλογής δεδομένων υπήρξε η ημιδομημένη συνέντευξη μέσω της οποίας αποτύπωσαν οι ερωτώμενοι τις εμπειρίες και τις απόψεις τους σχετικά με τη λειτουργία των ΕΔΕΑΥ και τις καταστάσεις κρίσεων που συναντούν και χειρίζονται στις εκπαιδευτικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που κάθε χρονιά τους ανατίθενται.

Από τις ανωτέρω συνεντεύξεις και το υλικό που αναλύθηκε προέκυψε μια καλύτερη εικόνα για τη λειτουργία, τα προβλήματα και την αποτελεσματικότητα των επιτροπών ΕΔΕΑΥ στην εκπαίδευση. Είναι αδιαμφισβήτητη η αξία του έργου που επιτελούν στις σχολικές αίθουσες, όμως ταυτόχρονα καταδεικνύονται με πολύ παραστατικότητα και ρεαλιστικότητα οι σκόπελοι που αντιμετωπίζει ο θεσμός ώστε να λειτουργήσει σωστά σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό σύστασής του. Παράλληλα μας δίνεται η δυνατότητα να αντιμετωπίσουμε το θέμα επισκοπικά και κριτικά, παρατηρώντας το μέσα από τις αφηγήσεις των επαγγελματιών που εργάζονται στο πεδίο, αλλά και τις αναλυτικές προδιαγραφές λειτουργίας των ΕΔΕΑΥ, όπως αυτές έχουν διατυπωθεί με Νόμους και εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας και εν κατακλείδι να καταλήξουμε σε κάποια ασφαλή συμπεράσματα.

Αρχικά, όσον αφορά στη λειτουργία των επιτροπών, αυτές κρίνονται επαρκής σε γενικές γραμμές από άποψη στελέχωσης και καθορισμού καθηκόντων για την εύρυθμη λειτουργία τους. Σημαντικό ζήτημα εντοπίζεται στην εξοικείωση των στελεχών με τα εργαλεία για τη διενέργεια ψυχομετρικών τεστ και στην ανάγκη μετεκπαίδευσής τους στα εργαλεία αυτά, στην έλλειψη υλικοτεχνικού εξοπλισμού, καθώς και στην χωροταξική διευθέτηση ώστε να διασφαλιστούν καίριας σημασίας ζητήματα που άπτονται της ασφάλειας, της εμπιστευτικότητας και του απορρήτου. Επιπλέον, κρίσιμη θεωρείται η αναθεώρηση του νομικού πλαισίου ώστε να καμφθούν οι περιορισμοί των λειτουργιών και να μπορέσουν να κάνουν πιο αποτελεσματικά τις παρεμβάσεις τους, χωρίς να βρίσκονται νομικά ακάλυπτοι οι

ίδιοι και εγκλωβισμένοι οι μαθητές, οι οποίοι αν και έχουν πρόσβαση στα μέλη μιας κρατικά θεσμοθετημένης επιτροπής, χρειάζεται η γραπτή συναίνεση των γονέων τους για να απευθυνθούν στην επιτροπή, γεγονός που δημιουργεί σοβαρά εμπόδια στην αποστολή και στο σκοπό της επιτροπής, που σαν πρώτιστο στόχο της έχει την προστασία των μαθητών από κάθε είδους κίνδυνο και περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.

Αξιοσημείωτη είναι η αυταπόδεικτη σημασία ύπαρξης των ΕΔΕΑΥ σε όλα τα σχολεία εξαιτίας της αποδοχής που χαίρει μετά από λίγα μόλις χρόνια λειτουργίας και της καλής ανταπόκρισης από όλους τους συμβαλλόμενους σε σχολεία όπου εφαρμόστηκε μέχρι σήμερα ο θεσμός. Οι μαθητές φαίνεται να αλληλεπιδρούν σε ικανοποιητικό επίπεδο με τα μέλη των επιτροπών και επιζητούν σε πολλές περιπτώσεις τη βοήθειά τους από μόνοι τους, τουλάχιστον όσων αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, πράγμα που αποδεικνύει την άρρηκτη σύνδεση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του εφήβου, που ήδη μας είναι γνωστή από τη θεωρία της εξελικτικής ψυχολογίας. Οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί γενικής και ειδικής αγωγής και οι ανεξάρτητες κρατικές και μη κρατικές οργανώσεις που συνεργάζονται με τις επιτροπές προσθέτουν επίσης ένα θετικό πρόσημο στις αξιολογήσεις των ΕΔΕΑΥ, όπως προκύπτει από τα ερευνητικά μας δεδομένα, καθώς η συνεργασία όλων των παραπάνω αναφερόμενων φορέων με τις επιτροπές ΕΔΕΑΥ επιδιώκεται σε πολύ καλό βαθμό, σύμφωνα με τα λεγόμενα των μελών των επιτροπών .

Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι παρόλο που ο Νόμος ορίζει ρητά ότι η επιτροπή ΕΔΕΑΥ συγκροτείται από το διευθυντή του σχολείου, εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής της σχολικής μονάδας, τον ψυχολόγο και τον κοινωνικό λειτουργό, καθώς και τον γραμματέα του σχολείου, στην πραγματικότητα λείπουν από την επιτροπή αρκετές φορές ορισμένα μέλη, με αποτέλεσμα να μη βρίσκεται πάντα σε πλήρη σύνθεση. Ο γραμματέας έχει ήδη αρκετές αρμοδιότητες και όταν δεν υπάρχει στην σχολική μονάδα, τις υποχρεώσεις του τις αναπληρώνουν άλλα άτομα του προσωπικού. Τα διαδικαστικά στις επιτροπές τα αναλαμβάνουν οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι. Ακόμη, οι ειδικότητες του κοινωνικού λειτουργού και του ψυχολόγου αρκετές φορές απουσιάζουν εξαιτίας της δύσκαμπτης διαδικασίας επιλογής προσωπικού και του απαιτητικού χρόνου προσλήψεων.

Η επιτροπή υποστηρίζει σχεδόν πάντα πέντε σχολεία. Το μαθητικό δυναμικό σε αυτά τα σχολεία είναι κατά μέσο όρο 300 μαθητές ανά σχολείο, επομένως η κάθε επιτροπή διαχειρίζεται 1500 μαθητές την εβδομάδα. Από αυτά τα σχολεία δύο ή τρία είναι της πρωτοβάθμιας και τα υπόλοιπα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συμπεραίνουμε ότι με ελάχιστες παρουσίες σε κάθε σχολείο οφείλουν να υποστηρίζουν μεγάλο μαθητικό αριθμό σε διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης και με διαφορετικές ανάγκες. Είναι άλλωστε γνωστό ότι διαφοροποιούνται οι ανάγκες των παιδιών ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο που βρίσκονται κι έτσι οι δυσκολίες που υπάρχουν θεωρούνται αυτονόητες, εκτός από επιβεβαιωμένες από τους ίδιους τους ειδικούς.

Βασικός στόχος του σχολικού περιβάλλοντος είναι να παρέχει ίσες ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές. Όπως αναφέρθηκε στις συνεντεύξεις, η πρώτη παρέμβαση με τα προγράμματα που εφαρμόζουν οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι συμβάλλει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος αποδοχής της διαφορετικότητας. Ακόμη, γίνεται η ανίχνευση και η παρέμβαση σε μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες με εξειδικευμένο πρόγραμμα. Στην κρίσιμη περίοδο που διανύουμε τα ενδοοικογενειακά προβλήματα, είτε αφορούν στην απώλεια κάποιου αγαπημένου προσώπου, είτε σε κάποιο άλλο πένθος ή κρίση, είναι περιστατικά που τα βιώνουν τα περισσότερα παιδιά. Οι παρεμβάσεις των ΕΔΕΑΥ ή οι συνεδρίες με αυτούς τους μαθητές ή τους γονείς τους φαίνεται να καταπραΰνουν τις δύσκολες αυτές καταστάσεις που βιώνουν οι ανήλικοι.

Οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων ορισμένες φορές κλονίζονται και η ΕΔΕΑΥ αποτελεί τον συνδετικό κρίκο για να γεφυρωθεί αυτή η διάσταση των απόψεων και να επιλυθούν τα όποια προβλήματα στην επικοινωνία μεταξύ σχολείου και οικογένειας.

Διαπιστώθηκε επιπλέον, μέσα από τις συνεντεύξεις με το προσωπικό των ΕΔΕΑΥ, ότι παρόλο που υπάρχουν φορείς που μπορούν να απευθυνθούν οι μαθητές και να συζητήσουν τα θέματα που τους απασχολούν, όταν οι ειδικότητες αυτές βρίσκονται στο χώρο του σχολείου οι μαθητές τους προσεγγίζουν ευκολότερα και εφόσον δημιουργηθεί μία σχέση εμπιστοσύνης μοιράζονται μαζί τους τα θέματα που τους απασχολούν.

Η νομοθεσία είναι αυτή που καθορίζει τις αρμοδιότητες και τις υποχρεώσεις των ΕΔΕΑΥ, ωστόσο προκύπτει ότι σκόπιμη θα ήταν η αναθεώρησή της. Μία δυσκολία που αναφέρθηκε είναι η γραπτή συγκατάθεση που απαιτείται από τους γονείς για να επιτραπεί η προσέγγιση ενός μαθητή από μέλος της ΕΔΕΑΥ. Εφόσον ο ψυχολόγος και ο κοινωνικός λειτουργός είναι ειδικότητες που προβλέπονται στο χώρο του σχολείου μέσα από την κείμενη νομοθεσία θα μπορούσε να διευκολυνθεί το έργο τους, αν ο νομοθέτης όριζε ότι μπορούν να πραγματοποιηθούν συνεδρίες χωρίς την συγκατάθεση από τους γονείς, κυρίως γιατί οι μαθητές θα έχουν τη δυνατότητα να μιλήσουν πιο ελεύθερα και ανεμπόδιστα για ότι τους απασχολεί π.χ. περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ή περιπτώσεις παραμέλησης.

Ακόμη κατά τις συνεντεύξεις προέκυψε η ανάγκη να δίνεται η δυνατότητα στις ΕΔΕΑΥ να εκδίδουν γνωματεύσεις σε περιπτώσεις μαθητών με εκπαιδευτικές ή/και μαθησιακές δυσκολίες. Υπάρχει ήδη μία ολοκληρωμένη εικόνα του μαθητή μέσα στο σχολικό περιβάλλον με παρατηρήσεις μέσα στην τάξη και εκτός αυτής από τους εκπαιδευτικούς, με εκθέσεις και αξιολογήσεις της επιτροπής, του εκπαιδευτικού της τάξης και των λοιπών ειδικοτήτων του σχολείου, όπως επίσης και με την παρακολούθηση εφαρμογής βραχυχρόνιων ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων* όλα αυτά δίνουν τη δυνατότητα να υπάρχει καθολική και εμπειριστατωμένη άποψη των ειδικών των ΕΔΕΑΥ για τον μαθητή, γεγονός που υποδηλώνει ότι θα μπορούσαν να εκδίδουν και γνωμάτευση για έναν μαθητή όπου απαιτείτο, διευκολύνοντας και ελαφρύνοντας και τα κατά τόπους ΚΕΣΥ.

Από την έρευνα ακόμη προέκυψε η πολύ καλή συνεργασία ανάμεσα στα μέλη των ΕΔΕΑΥ και των εκπαιδευτικών του σχολείου, χωρίς ωστόσο να λείπουν και οι περιπτώσεις συγκρούσεων. Σε γενικές γραμμές πάντως, μετά από επτά περίπου χρόνια λειτουργίας, φαίνεται οι σύλλογοι διδασκόντων να έχουν αντιληφθεί το ρόλο των ΕΔΕΑΥ, να τους εμπιστεύονται ολοένα και περισσότερο και να επιδιώκουν ολοένα και περισσότερη συνεργασία μαζί τους.

Ένα ακόμη συμπέρασμα που προκύπτει μέσα από την έρευνά μας είναι ότι πολλές οικογένειες αντιμετωπίζουν σημαντικά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, καθώς και προβλήματα συμπεριφοράς των ανήλικων μαθητών και αναζητούν κατευθύνσεις για τους χειρισμούς τους από το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό των ΕΔΕΑΥ. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν δεν περιορίζονται στις μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών τους, αλλά και σε ψυχοσυναισθηματικές καταστάσεις που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην εύρυθμη λειτουργία της οικογένειας. Πολλοί γονείς πλέον με δική τους πρωτοβουλία αναζητούν και προσεγγίζουν τους ειδικούς των ΕΔΕΑΥ, έχοντας ξεπεράσει τις προκαταλήψεις και τη διστακτικότητα που υπήρχε στο παρελθόν. Μάλιστα, σύμφωνα με τα λεγόμενα των μελών των ΕΔΕΑΥ που συμμετείχαν στην έρευνά μας, τα αιτήματα των γονέων για προγραμματισμό συναντήσεων μαζί τους από κάθε σχολείο που επισκέπτονται, κάθε χρόνο αυξάνονται σημαντικά, ειδικά κατά το τελευταίο διάστημα της πανδημίας όπου τα προβλήματα κρίσεις άγχους και πανικού σε πολλούς έφηβους μαθητές πολλαπλασιάστηκαν.

Επιπλέον, κατά την ανάλυση των δεδομένων της έρευνάς μας, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει ικανοποιητική συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, αλλά και με συλλόγους των τοπικών κοινωνιών. Τα μέλη των ΕΔΕΑΥ συνεργάζονται συχνά με τους σχολικούς συμβούλους, τους συμβούλους ειδικής αγωγής, τα κατά τόπους ΚΕΣΥ, τα κέντρα ψυχικής υγείας, το ινστιτούτο ανάπτυξης του παιδιού, καθώς και τον συνήγορο του παιδιού. Επίσης υπάρχει καλή συνεργασία με τα ιδιωτικά ΚΔΑΠ που απασχολούνται οι μαθητές κατά τις απογευματινές ώρες, τα αθλητικά σωματεία της περιοχής και τους διάφορους επαγγελματίες ιδιώτες που μπορεί να επισκέπτονται οι μαθητές για διάφορες θεραπείες (π.χ.

λογοθεραπεία, εργοθεραπεία, ψυχολογική υποστήριξη, κ.α.). Οι διάφοροι σύλλογοι και οργανώσεις της περιοχής συμβάλλουν πολλές φορές καθοριστικά ώστε να υλοποιηθούν προγράμματα και εξειδικευμένα πρότζεκτ στο χώρο του σχολείου.

Τα μέλη που στελεχώνουν την διεπιστημονική ομάδα των ΕΔΕΑΥ καλύπτουν τις ανάγκες που υπάρχουν, ωστόσο αναφέρθηκε κατά τις συνεντεύξεις η ανάγκη να υπάρξει και ένας παιδοψυχίατρος στην επιτροπή, καθώς είναι μια καίρια ειδικότητα που υπάρχει σε έλλειψη ακόμη και στις δημόσιες δομές υγείας σε πολλές περιοχές. Υπάρχουν ολόκληρες περιφερειακές ενότητες που δεν υπάρχει παιδοψυχίατρος σε καμία δημόσια δομή υγείας, ώστε να μπορέσει να γίνει παραπομπή κάποιου εξειδικευμένου περιστατικού για περαιτέρω διαγνωστική εκτίμηση και ψυχιατρική παρέμβαση. Επίσης αναφέρθηκε ότι επικουρικά και κατά αποκοπή σε ορισμένες περιπτώσεις χρειάζονται και ειδικότητες όπως του εργοθεραπευτή, του λογοθεραπευτή και του σχολικού νοσηλευτή για την υποβοήθηση του έργου των ΕΔΕΑΥ για ασφαλέστερη διαγνωστική εκτίμηση και υπόδειξη της κατάλληλης παρέμβασης.

Επιπρόσθετα ένα από τα βασικότερα προβλήματα που ανέφεραν οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι είναι ο περιορισμένος χρόνος που έχουν σε κάθε σχολείο. Κάθε ομάδα ΕΔΕΑΥ υποστηρίζει συνολικά πέντε σχολεία και η καθημερινή μετακίνηση σε διαφορετικό σχολείο έχει αρνητικό αντίκτυπο στο αποτέλεσμα και την ποιότητα της εργασίας τους. Οι συνεντευξιαζόμενοι συμφωνούν ότι θα ήταν περισσότερο αποδοτικό αν η ομάδα ήταν διαθέσιμη περισσότερες ημέρες σε κάθε σχολείο και όχι μία φορά την εβδομάδα. Πιλοτικά μπορεί να λειτούργησαν η ΕΔΕΑΥ ανά ομάδα σχολείων, αλλά πλέον επειδή ο όγκος της δουλειάς έχει αυξηθεί και τα κοινωνικά προβλήματα έχουν οξυνθεί είναι επιτακτικό να συσταθούν κοινωνικές υπηρεσίες σε κάθε σχολείο. Επίσης, βασικό είναι η κάθε ΕΔΕΑΥ να υποστηρίζει σχολεία της ίδιας εκπαιδευτικής βαθμίδας και όχι κάποια της πρωτοβάθμιας και κάποια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ακόμη διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχει ο κατάλληλος ασφαλής και ξεχωριστός χώρος μέσα στις σχολικές εγκαταστάσεις για την πραγματοποίηση των συνεδριών με μαθητές, γεγονός που είναι πολύ ουσιαστικό ειδικά για τις ειδικότητες του κοινωνικού λειτουργού και του ψυχολόγου.

Τέλος, διατυπώθηκε από τους ερωτώμενους ότι η μονιμοποίηση των στελεχών των υπαρχόντων επιτροπών και η περαιτέρω ενίσχυση του θεσμού είναι πολύ βασικό και ουσιαστικό για την αποτελεσματικότερη λειτουργία των ΕΔΕΑΥ και την ενίσχυση του θεσμικού τους ρόλου. Το ίδιο επιβεβαιώνεται και από μελέτη που διεξήχθη για τον τρόπο λειτουργίας αντιστοίχων επιτροπών σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία έχουν εντάξει με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, παρόμοια προγράμματα αντιμετώπισης σχολικών κρίσεων σε μόνιμη βάση σε κάθε σχολική μονάδα. Άλλωστε δεν είναι καθόλου καλό για τους μαθητές ενός σχολείου να αλλάζουν κάθε χρόνο πρόσωπα αναφοράς εξαιτίας της λήξης των συμβάσεων των προηγούμενων στελεχών, διότι δεν μπορούν να δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης και ασφάλειας για τους μαθητές, ώστε να απευθύνονται πιο συχνά στις ΕΔΕΑΥ για μείζονος σημασίας ζητήματα που τους προβληματίζουν. Ούτε φυσικά εξασφαλίζεται έτσι η συνέχιση και αποτελεσματικότητα των εξατομικευμένων παρεμβάσεων των ΕΔΕΑΥ, ούτε η διαγνωστική εκτίμηση ολοκληρώνεται με το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η αποσπασματικότητα των παρεμβάσεων και ο διαφορετικός χειρισμός από κάθε επαγγελματία των περιπτώσεων μαθητών με μαθησιακά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς ούτε ουσιαστικά αποτελέσματα έχει, αλλά ούτε και βοηθάει στην υλοποίηση των στόχων των ΕΔΕΑΥ στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Συζήτηση – Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Μέσα από την ερευνητική αυτή προσπάθεια επιχειρήθηκε να αποτιμηθεί και να διερευνηθεί η λειτουργία των ΕΔΕΑΥ σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αναδεικνύοντας σημαντικά ζητήματα από τα οφέλη των Επιτροπών αυτών για την εκπαιδευτική κοινότητα, αλλά και αδυναμίες και

ελλείψεις που παρουσιάζουν μέχρι σήμερα. Στη συνολική αποτίμηση μας σίγουρα υπάρχουν πεδία που χρίζουν περαιτέρω διερεύνησης και ανάλυσης, καθώς τα αποτελέσματα μίας έρευνας και μάλιστα σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και με συγκεκριμένο αριθμό συμμετεχόντων, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να γενικευθούν.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα πτυχή του θέματος, που δεν καλύπτεται από την παρούσα έρευνα, θα ήταν η άποψη των ίδιων των μαθητών που έχουν έρθει με κάποιον τρόπο σε επαφή με μια ομάδα ΕΔΕΑΥ ή με συγκεκριμένα στελέχη της διεπιστημονικής ομάδας και τα αποτελέσματα που είχαν σε μαθησιακό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο από την επαφή τους αυτή. Επίσης, η διαδικασία αυτή θα είχε ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον αν συνδυαζόταν και με συνεντεύξεις με το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών, για να διερευνηθούν και τα ευρύτερα αποτελέσματα της παρέμβασης των ΕΔΕΑΥ. Φυσικά και η άποψη των υπολοίπων εκπαιδευτικών του σχολείου, για τη μέχρι σήμερα λειτουργία των ΕΔΕΑΥ, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη και ουσιαστική για την ολοκληρωμένη αξιολόγηση των Επιτροπών αυτών.

Μία ακόμη πρόταση είναι η επέκταση των ερευνών με τη μελλοντική διερεύνηση της εξελικτικής πορείας των μαθητών που έλαβαν τις υπηρεσίες των ΕΔΕΑΥ και πως επηρεάστηκε η σχολική τους συνέχεια, μετά την παρέμβαση που έγινε από τις ΕΔΕΑΥ ή από κάποιο/α στελέχη της διεπιστημονικής ομάδας.

Ακόμη θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο να διερευνηθούν και να αξιοποιηθούν νεότερες μέθοδοι και καλές πρακτικές που χρησιμοποιούνται στη διαχείριση κρίσεων και μαθησιακών δυσκολιών στη σχολική τάξη σε ευρωπαϊκό ή και σε παγκόσμιο επίπεδο. Μάλιστα αυτό θα ήταν ένα χρήσιμο εργαλείο που θα μπορούσε να βελτιώσει την αποδοτικότητα του θεσμού των ΕΔΕΑΥ στη χώρα μας και να ενδυναμώσει και να αναβαθμίσει το ρόλο του στη σχολική κοινότητα.

Ανακεφαλαιώνοντας όλα τα παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε ότι σίγουρα οι ΕΔΕΑΥ έχουν μέχρι σήμερα λίγα χρόνια λειτουργίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και μέσα σε αυτά τα λίγα χρόνια η συνεισφορά τους είναι σημαντική και αναμφισβήτητη. Όμως όπως κάθε νέος θεσμός είναι σημαντικό να μελετάται ανά τακτά χρονικά διαστήματα μέσα από εμπειρίες των άμεσα εμπλεκόμενων, να διαπιστώνεται η θετική συνεισφορά του και τα δυνατά του σημεία, αλλά και να εντοπίζονται οι ελλείψεις και αδυναμίες που παρουσιάζει, ώστε διαρκώς να βελτιώνεται προς όφελος των μαθητών και της εκπαιδευτικής κοινότητας που μόνο να κερδίσει έχει από τέτοιου είδους πρωτοβουλίες. Το να δημιουργούμε θεσμούς και να τους αφήνουμε στον “αυτόματο πιλότο”, είναι μία πρακτική η οποία έχει αποδειχθεί πλείστες φορές κατά το παρελθόν ότι έχει προβληματίσει, έχουν σπαταληθεί άσκοπα πόροι και μόνο νέα ζητήματα δημιουργήθηκαν παρά επιλύθηκαν.

Αναφορές

- Henry, G.T. (1990). *Practical Sampling*, C.A. : Sage Publications
- Kallio, H., Pietilä, A.M., Johnson, M., & Kangasniemi, M. (2016). Systematic methodological review: developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954-2965.
- Palacios, J., Rolock, N., Selwyn, J. & Barbosa- Ducharne, M. (2019). Adoption Breakdown: Concept, Research, and Implications. *Research on Social Work Practice*, Vol. 29(2), 130-142.
- Pintrich, P., & Schunk, D. (2005). *Κίνητρα στην εκπαίδευση: θεωρία, έρευνα, εφαρμογές*, Αθήνα: Gutenberg.
- Rabionet, S.E. (2011). How I Learned to Design and Conduct Semi-Structured Interviews: An Ongoing and Continuous Journey. *Qualitative Report*, 16(2), 563-566.
- Shute, C.S. (2017). Planning and Implementing a Structured and Systematic Response to Academic Intervention Plans through Multi-Tiered Systems of Support (MTSS).
- Αναστασίου, Δ. (2008). Διαγνωστική προσέγγιση της δυσλεξίας: Προβλήματα με τα κριτήρια και τις διαδικασίες ταυτοποίησης. *Εκπαίδευση και Επιστήμη*, 4, σ.σ. 387-410.

Βλαχόπουλος, Λ. (2015). *Οδηγός για ψυχολογικές υπηρεσίες στο σχολείο (Οδηγός για σχολικούς ψυχολόγους σε σχολικά δίκτυα (ΣΔΕΥ), αλλά και γενικότερα στην σύγχρονη Γενική & Ειδική Αγωγή)*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Ηρακλείδης, Α. (2011). *Ανάλυση και επίλυση συγκρούσεων*. Αθήνα: Σιδέρης Ι.

Κ.Ε.Σ.Υ. Καβάλας, (2020). Ανακτήθηκε 15/11/2020, από <https://blogs.sch.gr/kesykav/eidiki-agogi-kai-ekpaideysi/>

Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Πεδίο.

Μανδέλλου, Μ. Λ., Μαργίδου, Σ., & Γκουντή, Π. (2016). Αποτίμηση της λειτουργίας του θεσμού των Σ.Δ.Ε.Υ. (Σχολικό Δίκτυο Εκπαίδευσης και Υποστήριξης). *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2015 (2)*, σ.σ. 789-797.

Μαρκάκη, Ειρήνη, Φιλιππίδης, Γεώργιος, Φουντουλάκη, Μαρία (2020). Σχολικός Εκφοβισμός (Bullying) : Που μπορούμε να αποταθούμε; *6ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο. Επικοινωνία, Πληροφόρηση, Ενημέρωση και Εκπαίδευση στην ύστερη νεωτερικότητα, 10-12 Ιουλίου 2020*, (σ.σ. 774-784), Ηράκλειο Κρήτης : Ι.Α.Κ.Ε. ISBN: 978-618-5506-03-2 (Τόμος Β΄).

Φ.Ε.Κ. 315B, (2014), «Υπουργική Απόφαση με αριθμό 17812/Γ6 : Νόμιμη σύσταση των ΕΔΕΑΥ και καθορισμός των ιδιαίτερων καθηκόντων των μελών και συντονιστών αυτών», Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα, 12/02/2014.

Φιλιππίδης, Γ. (2019). Το μοντέλο της Γνωσιακής-Συμπεριφορικής προσέγγισης της Κοινωνικής Εργασίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση της διαδικτυακής εξάρτησης. *Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 134*, 30-56.

Χατζηχρήστου, Χ. (2004). *Εισαγωγή στη Σχολική ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χατζηχρήστου, Χ. (2011). *Σχολική ψυχολογία*. Αθήνα: Τυποθήτω.

Χατζηχρήστου, Χ. (2012). *Ψυχολογική στήριξη των παιδιών σε καταστάσεις κρίσεων*. Ανακτήθηκε 01/11/2020, από <https://www.othisi.gr/sxoleio/wp-content/uploads/2014/06/ΠΑΙΔΙΑ-ΣΕ-ΚΡΙΣΗ.pdf>